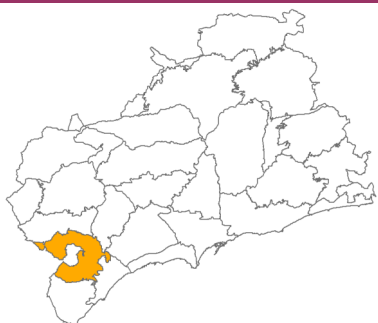


## Serra de Llaberia

<b>COMARCA:</b>	Alt Camp i Baix Penedès	
<b>SUPERFÍCIE:</b>	9.979 ha	
<b>MUNICIPIS:</b>	Capçanes, sud de Marçà i la Torre de Fontaubella, Colldejou, Pratedip i nord de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant	

### Trets distintius

- Paisatge de muntanya mediterrània caracteritzat per un relleu abrupte i alterós amb altituds dels cims més elevats properes als 1000 metres: mola de Llaberia (914 m), mola de Colldejou (912 m).
- Predomini dels materials calcaris: dolomies i calcàries del Triàsic, Juràssic i Cretaci, molt afectats per accidents tectònics, sobretot en el sector meridional, i que com a conseqüència donen lloc a moles envoltades per cinyells de cingles.
- La vegetació ocupa més del 80% de la superfície del terreny. Les pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*) predominen en el vessant septentrional amb alzinars, pinedes de pinassa i colònies de roures de fulla petita a les obagues.
- Les garrigues i les brolles de romaní ocupen una gran extensió i s'estenen sobretot per les serres del sector meridional, molt afavorides per la repetició dels incendis forestals.
- No hi ha corrents d'aigua importants. Només en el vessant nord la xarxa de torrents conflueix en el torrent de Fontaubella, que desguassa en el pantà dels Guiamets i que és utilitzat per al rec dels camps del Baix Priorat i la Ribera d'Ebre.
- L'espai agrícola es localitza en les petites valls i replans interiors que ofereix el relleu. S'hi conreen ametllers, oliveres, avellaners i vinya. Els camps de cirerers i fruiters de regadiu apareixen on hi ha la suficient disponibilitat d'aigua.
- És un paisatge poc habitat, la població es concentra en els pobles de Capçanes, Colldejou i Pratedip, en una localització perifèrica respecte a les serres.
- Hi ha una presència de façanes paisatgístiques notables i visibles a gran distància com la mola de Colldejou i la Miranda de Llaberia.



Figura 13.1. El poble de Pratedip en una clotada al peu del Cabrafiga el qual mostra les capes plegades de calcàries triàsiques. S'observen alguns camps d'avelaners i a l'esquerra la roca descarnada per una pedrera.

### Elements naturals i humans que constitueixen el paisatge

La serra de Llaberia forma part de la branca meridional de la Serralada Prelitoral que es distingeix al sud de la fossa de Falset i a ponent de la plana del Baix Camp. El paisatge presenta un caràcter de muntanya baixa mediterrània aspra i esquarpa. Malgrat que les màximes altituds no arriben a assolir els 1000 metres, el desnivell en relació amb els terrenys veïns i deprimits topogràficament del Priorat, el Baix Camp i la Ribera d'Ebre és considerable, fet que reforça la impressió de territori agrest i muntanyós.

El relleu és molt intricat. Un conjunt de serres i moles: turons coronats per plataformes tabulars, es succeeixen des del sud de Falset fins al mar. Un primer arc exterior de muntanyes s'inicia al sud de la serra de l'Argentera i separa les valls interiors de la plana del Baix Camp i del veí massís de Vandellòs. La serra de la Gallina Cega (506 m), la muntanya Blanca (489 m), el Puig de Cabrafiga (614 m), la serra de Güena amb el Puig del Marquès (502 m) i la serra de Santa Marina (588 m a la mola de la Viuda) constitueixen un primer conjunt exterior de serres calcàries, modelades en les dolomies del Muschelkalk inferior, que encerclen el principal conjunt de valls i replans de l'interior del massís muntanyenc. A les valls i replans interiors es localitza la principal àrea agrícola, que coincideix amb un nivell de materials tendres: argiles i gresos vermells del Muschelkalk mig. És sobre aquest nivell argilós que es localitza el poble de Pratdip i la principal via de comunicació interior que des del coll Roig travessa el llogarret de Santa Marina i els nuclis de Pratdip i Colldejou.



Figura 13.2. Els cingles de la Grallera i la Miranda de la serra de Llaberia modelats en les calcàries juràsiques, observats des del barranc de Santa Marina, són una bona mostra dels relleus alterosos que dominen el paisatge del sector.

A l'oest de la petita depressió interior s'aixeca un altre rosari de serres i moles que conformen el nucli del conjunt orogràfic. De nord a sud es troben la mola de Colldejou (914 m), la mola de Llaberia (919 m a la Miranda) i les Moles de la Grallera (625 m). Aquests relleus enllacen cap a l'oest amb la serra de Montalt (749 m), la mola del Perelló (622 m) i, més enllà, amb els contraforts orientals de la serra de Tivissa, ja fora de l'abast d'aquest Catàleg. Les moles i cingleres estan esculpides una altra vegada en materials calcaris: dolomies, bretxes dolomítiques i calcàries, que pertanyen a nivells dipositats en els períodes Juràssic i Cretaci.

El relleu del sector està modelat en materials sedimentaris dipositats en l'era Mesozoica que descansen sobre un sòcol paleozoic que no aflora en superfície. La potència dels nivells dipositats augmenta d'est a oest. El conjunt de serres exteriors abans esmentades, juntament amb les petites valls interiors i la base del nucli orogràfic intern estan esculpides en la sèrie de nivells corresponents al Triàsic. A sobre s'hi van dipositar potents capes de materials d'edat juràsica i cretàica que donen lloc a les moles i serres més elevades. Les formes de relleu actuals són, a més, el resultat de les dislocacions tectòniques que, en forma de plegaments, falles i encavalcaments, van actuar en el sector. Així, el nivell de dolomies del Muschelkalk inferior que aflora entre Pratdip, Vandellòs i Masriudoms també està afectat per una successió de línies de plegament, falles i encavalcaments que donen lloc a un relleu molt torturat i d'una complexitat geològica notable. A la serra de Llaberia, a ponent de la Miranda i una mica més al sud, en el paratge del Motarro, hi ha dues enormes escames (*klippes*) de materials del Triàsic, més antics, que descansen sobre el rocam del Cretaci, més modern, i que són les restes d'un gran encavalcament per causa de les tensions tectòniques de compressió.

L'alternança de roques dures i tendres, els nivells subhorizontals i la disposició tombada d'alguns plecs de materials calcaris, sobretot els del Muschelkalk inferior, expliquen la profusió de moles i cingleres, una de les característiques paisatgístiques més notables del relleu del sector.

Els materials calcaris no afavoreixen l'existència de grans corrents d'aigua en superfície ja que desenvolupen formes càrstiques de circulació d'aigües subterrànies; així el territori de Llaberia està solcat per barrancs i torrents que només acostumen a portar aigua després de pluges molt intenses. Malgrat tot la xarxa hidrogràfica està més desenvolupada en el vessant nord on la riera de Fontaubella recull tot un conjunt de torrents, entre els que destaca el barranc de la Vall, que dissequen el relleu del nucli orogràfic. Just al sud del poble dels Guiamets, el pantà del mateix nom fa de reservori pel rec agrícola de les aigües aportades per la xarxa hidrogràfica esmentada.

La vegetació mostra una clara asimetria entre els vessants meridionals i els septentrionals. A les moles i serres calcàries que s'estenen des del coll de Fatxes fins a Santa Marina i el Cabrafiga hi predomina la vegetació arbustiva: garrigues i brolles de romaní (*Rosmarinus officinalis*) i bruc d'hivern (*Erica multiflora*), afavorides per l'efecte dels incendis forestals. Al peu de les mola de Colldejou i dels contraforts septentrionals de Llaberia hi abunden pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*) bastant madures sobre brolles calcícoles de romaní. En els obacs i a la part alta dels vessants orientats al nord s'hi troba l'alzinar muntanyenc, junt amb la presència esporàdica de pi roig (*Pinus sylvestris*), roures de fulla petita (*Quercus faginea*) i altres caducifolis. Algunes teixedes prosperen en racons ben conservats. Els roures arriben a formar boscos mixtos al vessant obac del coll del Guix. Algunes pinedes de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*) es troben al vessant nord de la mola de Llaberia. L'abundància de parets i cingles calcaris facilita l'existència de plantes rupícoles calcícoles. A les ribes del pantà de Guiamets i dels torrents de més entitat hi ha fragments de salzedes i alguna albereda.



Figura 13.3. La imponent mola de Colldejou és una façana paisatgística visible des de molts punts del Priorat i el Baix Camp. Al peu, el poble de Colldejou i petits sectors de conreu sobre els materials tendres del Triàsic.

Alguns dels forests existents a les serres de Llaberia són de gestió pública, fet que contribueix a la conservació del seu valor paisatgístic. A la capçalera del barranc de la Vall, entre el mas del Calas i el paratge del Collet, al vessant nord de la serra de Montalt, hi ha unes 570 ha de boscos de gestió pública, propietat de la Generalitat, que integren pinedes de pi blanc i alzinar muntanyenc. Al sud de la mola de Llaberia, en el barranc de la Dòvia i en el Mont-redon, hi ha també unes 300 ha de boscos propietat dels ajuntaments de Pratdip i de Tivissa,



Figura 13.4. Camps de conreu on s'observen cirerers en primer terme i oliveres al fons instal·lats en un replà modelat sobre les argiles i els gresos vermells del triassic, en un sector entre Pratdip i Coldejou.

respectivament, que són de gestió pública i que també integren pinedes i alzinars. Al vessant nord de la serra de Güena hi ha un petit sector d'unes 70 ha d'extensió, propietat també de l'Ajuntament de Pratdip, que actualment està constituït per brolles calcícoles a causa dels incendis forestals repetits. Finalment, sota la propietat de l'Ajuntament de Mont-roig del Camp hi ha dos sectors veïns que sumen poc més de 100 ha de pinedes al sud de la serra de la Pedrera.

L'àliga cuabarrada, l'astor, el falcó pelegrí i l'àliga marcenca són les principals espècies de fauna que sobrevolen els camps i boscos de les serres de Llaberia i que troben en els seus espadats llocs de nidificació apropiats.

Els incendis forestals han estat un flagell per la vegetació sobretot del sector més meridional, entre Pratdip i Vandellòs, que ha cremat diverses vegades en els darrers trenta anys. Per aquest motiu, tot el territori de la unitat es troba inclòs en el Perímetre de Protecció Prioritària: «Tivissa, Vandellòs, Llaberia, Pradell».

El nucli de la serra de Llaberia, juntament amb la mola de Coldejou, formen part de l'espai d'interès natural Serra de Llaberia, inclòs en el PEIN, fet que suposa una garantia de conservació dels seus valors naturals i paisatgístics. A més, gairebé totes les serres perifèriques a l'esmentat nucli central s'han inclòs dins la Xarxa Natura 2000.

El valor geològic de les moles i del sector de les escames d'encavalcament del sector central de Llaberia ha justificat la seva inclusió com a geozona de Coldejou-Llaberia en l'Inventari del patrimoni geològic de Catalunya.

El relleu alterós i encinglerat, el fort pendent i el predomini de les calcàries compactes no faciliten l'activitat agrícola, que és força reduïda i es limita als fons d'algunes valls i en replans modelats sobre els nivells d'argiles i margues. Així, els camps de conreu es localitzen en àrees molt reduïdes de les valls excavades pel barranc de Santa Marina, el barranc de la Dòvia a Pratdip, en el replà que ressegueix la pista forestal que uneix Pratdip amb Coldejou, al peu del vessant de solell de la mola de Coldejou i en els vessants inferiors dels barrancs de la Fontaubella, de la Torre, de la Vall, i de les Malelles. Els conreus principals són els ametllers, els avellaners i les oliveres en el sector meridional, juntament amb alguns camps de cirerers on és viable el regadiu, mentre que la vinya està més estesa en el sector septentrional, pertanyent al municipi de Capçanes.

### Evolució històrica del paisatge

Històricament aquest territori ha tingut una dinàmica a cavall de les zones del Camp de Tarragona i de les terres ebrenques. Aquesta dinàmica de continuïtat es manifesta també en molts trets físics i

paisatgístics i motiva la necessitat de considerar una mateixa unitat paisatgística al voltant del nucli de Llaberia.

L'orografia del conjunt ha motivat una reduïda humanització en comparació amb altres unitats properes, afavorint al llarg de la història el predomini de la vegetació espontània –boscos de pi blanc, alzinars, teixedes, brolles, tots segons l'orientació i la localització puntual- en conjunció amb els afloraments rocosos i les tarteres.

Tot i aquest caràcter muntanyenc, la presència humana hi és antiga i més o menys continuada, tal com mostren múltiples troballes ibèriques i romanes, ceràmica i monedes, descobertes a uns 200 metres de Capçanes, a la serra de l'Espasa. D'altra banda, a la partida de Marmellar, al mateix municipi de Capçanes, s'han trobat restes d'un poblat de la primera Edat de Ferro, mentre que a l'Ametlleral s'ha trobat un taller de sílex a l'aire lliure.

En el vessant prioratí s'han introduït històricament conreus de vinya, combinats amb altres conreus com els oliveres, els ametllers i els avellaners. També hi ha diverses àrees de fruiter de regadiu, ben a la vora de la població de Capçanes. Mentrestant, el vessant situat en l'àmbit natural del Camp s'ha orientat sobretot des de principis de segle XX al conreu de l'avellaner.

Precisament, en la zona del Priorat, la consolidació d'aquest nucli de població és la única modificació significativa en l'apartat arquitectònic d'un cert abast, afegida lògicament a l'existència de construccions i infraestructures vinculades a l'activitat agrària. Tant Capçanes com Coldejou o Pratdip són poblacions d'una dimensió reduïda i d'una baixa dinàmica urbanitzadora, encara que en el darrer cas cal fer esment l'aparició d'alguna zona residencial aïllada de certa consideració en les darreres dècades.

D'altra banda, aquestes poblacions, de caràcter marcadament rural, han estat afectades en dècades anteriors –no tant ara mateix- per un procés de despoblació paral·lel al que ha tingut lloc en bona part de les comarques interiors i de muntanya del Principat. Aquest fet ha motivat l'aparició de situacions d'abandonament del patrimoni edificat –tant a les poblacions com a les zones rústiques- i de part dels conreus.

Les vies de comunicació principals, les carreteres, tenen un efecte molt indirecte sobre l'espai, i únicament s'han registrat intervencions de certa significació en la construcció de pistes asfaltades, com l'existent entre Pratdip i Coldejou, així com determinats arranjaments viaris puntuals, com en el cas de la carretera de Pratdip.

Més important pel seu impacte ha estat la creació d'infraestructures energètiques, tant en el propi àmbit com, indirectament, en les unitats paisatgístiques més properes. En aquest sentit, destaca la construcció de diverses línies elèctriques d'alta tensió que es construïren a les

dècades de 1980 i 1990, la central eòlica del Motarro o la presència de la central eòlica de Trucafort just al límit nord de la unitat.

Periòdicament aquest espai territorial ha estat afectat per incendis forestals d'importants dimensions, esdevenint el principal element de transformació paisatgística. Aquest fet ha estat especialment important a la zona del Baix Camp, entre Pratdip i Vandellòs, i no tant a la septentrional.

En conjunt, però, es pot considerar que les alteracions globals del paisatge han estat reduïdes per la baixa humanització del conjunt.

### Organització actual del paisatge

El paisatge de la serra de Llaberia està caracteritzat per un relleu alterós on predominen els cingles i les moles calcàries. La disposició del relleu i dels materials geològics condiciona que els espais aptes pel conreu siguin escassos i limitats als fons de les valls estretes i en alguns replans on afloren roques tendres: argiles i margues. La major part del territori, gairebé un 90%, està recobert per la vegetació. Les comunitats mediterrànies: pinedes de pi blanc, brolles i garrigues colonitzen les serres meridionals i els vessants solells. Claps d'alzinars, rouredes seques i algunes pinedes de pinassa es localitzen a les parts altes del relleu i a les obagues. Les limitacions a l'activitat humana que imposen les característiques del medi natural queden reflectides en una baixa densitat de població en el conjunt de la unitat. El poblament es concentra en petits pobles situats als indrets on hi ha més disponibilitat de sòls aptes per a les activitats agrícoles. Les comunicacions es veuen dificultades per la configuració del relleu, que no ofereix passos naturals que permetin flanquejar-lo. Els paisatges naturals predominen arreu i són els que donen caràcter a la unitat.

La unitat integra la serra de Llaberia en sentit estricte i els contraforts que componen el conjunt del muntanyam que l'envolta: la mola de Colldejou, la serra d'en Jover, la serra del Montalt, la Moleta de Fatxes, la serra de Santa Marina, la serra de Güena, el puig de Cabrafiga, les Moles, les serres del Sarriol, la muntanya Blanca i la serra de la Pedra. Fora de la unitat descrita al Camp de Tarragona, en terme de Tivissa, hi trobem l'altiplà de Llaberia i la mola del Perelló.

A les obagues prioratines i de Colldejou predomina àmpliament el bosc format, en general, per pinedes de pi blanc bastant madures sobre brolles calcícoles de romer, que contrasten amb les tonalitats clares dels cingles que ressegueixen els planells culminants de les formacions orogràfiques esmentades abans. En els obacs enlairats més ben conservats, per exemple al Montalt o a la mola, hi creix l'alzinar muntanyenc, amb la intrmissió de roures i altres caducifolis. En indrets

molt localitzats arriben fins i tot a conservar-se teixedes, algunes de les quals prosperen a una altitud excepcionalment baixa.

Les solanes abocades al Baix Camp, en canvi, estan cobertes sobretot per brolles i màquies litorals. Són zones molt freqüentment afectades pels incendis forestals, que mantenen la vegetació en contínua evolució. El margalló, espècie característica de les màquies litorals, ascendeix pels costers encarats a migdia fins a una altura considerable. Al terme de Capçanes, ja a la banda prioratina, es dona el curiós fenomen que dues de les espècies protegides a tot el territori català, que habiten ambients molt diferents, es troben en indrets separats només per uns centenars de metres; el margalló arriba a penetrar a les obagues del barranc del Tortó, a prop de la Fou, mentre que el teix descendeix per les obagues del Montalt fins més avall de 600 m.

Com s'ha dit, l'activitat agrícola és força reduïda i molt localitzada en l'espai. Es limita a fondalades planeres cobertes de sediments d'origen al·luvial o col·luvial, com ara les que hi ha al voltant de Capçanes, Pratdip o Santa Marina, o bé als estrats compostos per argiles rogenques i guixos, amb bancs de gresos, roques força més toves que les calcàries i les dolomies que hi ha per davall i per damunt: tal és el cas de les àrees cultivades a l'entorn de la Torre de Fontaubella, Colldejou o Remullà. Al vessant del Priorat, la vinya es combina amb camps de fruiters de regadiu, ametllers, avellaners i olivers. Al vessant del Camp els conreus majoritaris són els d'avellaners.

Al vessant Prioratí, Capçanes és l'únic nucli de població que queda integrat a la serra de Llaberia, mentre que la Torre de Fontaubella es troba literalment al límit amb la unitat del Baix Priorat. Al vessant marítim s'hi localitzen dos caps de municipi, Colldejou i Pratdip, i la urbanització de les Planes del Rei, agregat d'aquest últim.

A més, en aquesta unitat s'hi localitza el poble abandonat de Remullà, al terme municipal de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant. Es tracta d'un poble deshabitat des de la dècada de 1960, i que des d'aleshores ha anat enrunant-se. Des de fa pocs anys s'han començat a recuperar algunes de les edificacions. Una, propietat de l'Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, s'ha convertit en un alberg.

El poble de Vandellòs es troba situat a la unitat veïna del sud, muntanyes de Tivissa-Vandellòs, però just a tocar de la serra de Llaberia.

A la vora de la C-44 a uns dos quilòmetres de Vandellòs en direcció Tivissa, hi ha el Mas de la Figuerola, convertit en un hotel-restaurant vinculat a un camp de *Pitch & Putt*.

Les carreteres existents només volten aquesta unitat, penetrant al seu interior de forma marginal: la TV-3002, de Capçanes a Marçà; la TV-3001 de Marçà a la Torre de Fontaubella; la T-322, de la Torre de Fontaubella a Colldejou; la T-310, de Mont-roig a Pratdip; la T-311, de

Pratdip a Santa Marina i al coll de Fatxes (C-44); finalment, l'única carretera que penetra fins al cor de la unitat, encara que en Terres de l'Ebre, és la TV-3001, a Llaberia. Pel marge septentrional de la unitat circula la línia de ferrocarril Barcelona-Madrid.

A l'interior —a banda d'algunes pistes forestals i d'accés a les escasses finques agrícoles— hi ha poques infraestructures que creuin o pertanyin a la unitat: entre elles, una línia d'alta tensió (380 kV) que travessa el sector meridional de la unitat de sud-oest a nord-est i passa a prop de Santa Marina i Pratdip. Al límit nord-oriental d'aquesta unitat (coll Roig) comença la central eòlica de Trucafort, i al municipi de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, a les proximitats de Tivissa hi ha la central eòlica del Motarro. Finalment cal esmentar la presència del radar meteorològic a la Miranda de Llaberia.

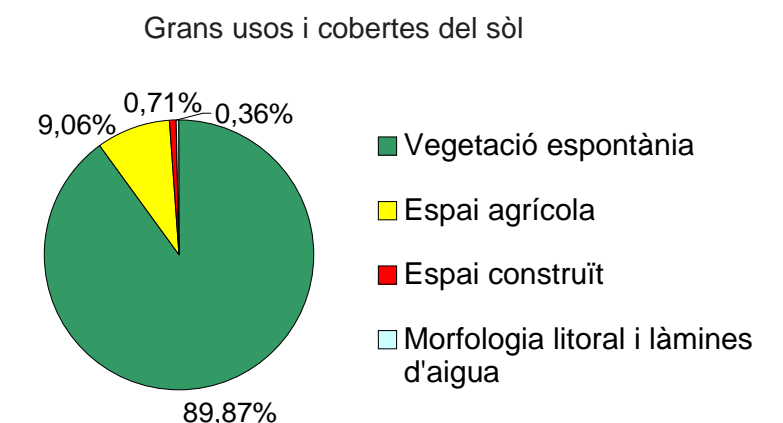




Figura 13.5. Les garrigues amb margalló colonitzen molts vessants solells sobre calcaris compactes i són un fidel reflex de les característiques climàtiques mediterrànies.

### Expressió artística del paisatge

En general, com la resta del territori del conjunt Llaberia-Tivissa-Vandellòs, es tracta d'un indret poc escrit i poc pintat i, per tant, poc conegut per la població que no viu en aquest àmbit territorial.

Colldejou, Pratedip i Llaberia, aquest últim a la Ribera d'Ebre (dins del que serà la unitat Serra de Llaberia quan es culmini el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre) són tres nuclis que van ser glossats pel gran mestre Josep Iglésies en el seu llibre «Les ciutats del món», publicat l'any 1948. Aquí, Iglésies relata breument les seves impressions d'aquests nuclis així com dels territoris que els envolten, permetent al lector fer una aproximació al paisatge físic i humà de l'època.

Per altra banda, Josep Maria Espinàs, en el seu llibre «Viatge al Priorat», posa de relleu el caràcter escènic de les muntanyes de Llaberia i la mola, en el següent paràgraf, que descriu els voltants del Masroig: «Veig una bona extensió del Baix Priorat, que sota la pluja té un color de caramel llepat, i al fons les muntanyes que el tanquen, blau morades» Espinàs, J.M. Viatge al Priorat. Ed. Selecta (Barcelona), 1984 p. 73.

### Dinàmica actual del paisatge

El paisatge de la serra de Llaberia s'ha mantingut subjecte a les dinàmiques pròpies de la baixa muntanya mediterrània. Una dinàmica caracteritzada pel despoblament i l'abandonament de les activitats agràries en els sectors de sòl més magre. La vegetació ha guanyat espai a costa dels conreus abandonats i ha configurat masses contínues que faciliten l'expansió del foc quan es produeix un incendi forestal. El foc ha afectat sobretot el sector meridional i ha configurat un paisatge vegetal molt homogeni dominat per brolles i garrigues.

Les terres llaurades han disminuït a Pratedip de gairebé 600 ha a poc més de 300 entre 1982 i 1999. L'agricultura només es manté en els fons de vall i en algun corredor entre muntanyes.

Els habitatges destinats a segones residències han suposat un fre relatiu a la pèrdua d'efectius demogràfics en els petits pobles de Colldejou i Pratedip.

Les parts elevades dels vessants obacs del Montalt, Llaberia i la mola mostren una variació cromàtica estacional ben apreciable degut als arbres caducifolis que esquitxen els alzinars. Les parts baixes, normalment dominades pel pi blanc, no experimenten aquesta dinàmica, i encara menys els vessants marítims d'aquestes muntanyes, amb brolles i màquies que experimenten canvis fenològics continus però de «baixa intensitat», observables normalment només a curta distància.

La migrada activitat humana al llarg del temps ha evitat alteracions importants del paisatge. Als vessants obacs que miren cap al Priorat només una zona del Montalt va sofrir els efectes d'un incendi forestal l'any 1994, però la superfície afectada va ser petita. El mateix incendi, però, va calcinar 2.380 hectàrees forestals, i va afectar a tot el sector meridional de la unitat, especialment al municipi de Pratedip, on van cremar 1.253 hectàrees. Aquest mateix sector ja havia estat afectat anteriorment per altres grans incendis, com el de 1981 que va calcinar un total de 8.041 hectàrees.

El creixement urbanístic és incipient en aquesta unitat. No obstant, a Pratedip, als anys 60 es va desenvolupar una urbanització que s'ubica a l'extrem sud-oriental de la unitat: les Planes del Rei, formada bàsicament per segones residències, si bé en l'actualitat hi viuen aproximadament unes 200 persones de forma permanent. També cal destacar el veïnat de Santa Marina, que també ha acabat esdevenint un nucli de població de Pratedip, encara que el seu origen és diferent i s'ha d'explicar com una aventura empresarial de principis del segle XX que pretenia l'explotació d'un balneari construït amb tot luxe de detalls per l'època.

Aquesta unitat és punt de trobada entre l'expansió urbanística vinculada al litoral, la creació d'infraestructures energètiques i de comunicació, per una banda, i la subsistència i la valorització del patrimoni natural i cultural del rerepaís, per l'altra.

En tot cas, i per al sector del Priorat, es pot destacar la finalització de la fase de diagnòstic de la Carta de paisatge del Priorat, que implica un primer pas cap a l'assoliment d'un instrument que ha de vetllar per a la conservació i protecció dels valors paisatgístics així com per adequar les noves infraestructures i equipaments fent-ho compatible amb la preservació d'un paisatge de qualitat.

### Valors paisatgístics

En referència als **valors històrics** del paisatge, només el nucli de Pratedip conté elements catalogats del patrimoni arquitectònic: són el castell de la vila i dues torres medievals de defensa. Al mateix municipi de Pratedip, hi ha el santuari de Santa Marina, encara que no està catalogat, com tampoc ho estan les restes d'un antic castell al cim de la mola de Colldejou, residu de les guerres carlines.

Amb un valor històric, alhora que estètic, es podria classificar el nucli urbà abandonat de Remullà (al terme de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant), que és testimoni d'un antic mode de vida i d'organització del territori. Per altra banda, les restes de marges de pedra seca que es poden observar arreu dels vessants, especialment a les solanes, també tenen un gran valor històric i estètic.

També s'han de considerar d'interès històric les restes de camins empedrats que es mantenen en alguns trams.

Els diversos masos que es troben arreu, especialment a la part del barranc de la Vall (Capçanes), però també el del Motarro (Vandellòs), o el de Magrinyà (Colldejou) són, també, d'un valor històric significatiu.

Però potser el conjunt de valors paisatgístics amb un major protagonisme a la serra de la Llena són els **valors naturals**. En aquest sentit, bona part de la unitat està inclosa dins l'espai d'interès natural de la Serra de Llaberia, per contenir una diversitat de paisatges propis de les muntanyes calcàries amb tots els elements naturals associats característics (pinedes, alzinars, vegetació rupícola, grans rapinyaires,...). Aquest interès ha empès els municipis inclosos en l'espai a constituir un consorci de cara a la gestió d'alguns dels aspectes que poden afectar el patrimoni natural (consorci de Llaberia).

La Xarxa Natura 2000 ha classificat diversos espais a la perifèria del PEIN de Llaberia, que de fet relligen, com s'ha esmentat en altres apartats, una zona més extensa amb alts valors naturals i paisatgístics situada entre aquest espai i el de les muntanyes de Tivissa-Vandellòs. Tots aquests espais s'han delimitat bàsicament per a protegir els indrets de cria de l'àliga cuabarrada.

La singularitat geològica de la geozona «Encavalcaments de Pratedip - Llaberia i la mola de Colldejou» ha fet que s'inclougui a l'inventari d'espais d'interès geològic de Catalunya. Aquest espai és d'una bellesa plàstica impressionant, degut, en gran part, a la seva complexitat geològica, però, sense cap mena de dubte, el fet de mantenir-se bastant al marge de l'onada urbanística, industrialitzadora i infraestructural ha afavorit aquests valors.

### Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

Des d'aquesta unitat es poden observar unes excel·lents perspectives de la mola i dels cingles de l'Enderrocada i el Montalt, totes dues de gran rellevància com a façanes paisatgístiques de diverses unitats situades tant al nord com al sud: de fet, aquestes cingleres clouen el paisatge de la major part del Priorat pel sud –la Mola representa per a molts prioratins la segona façana paisatgística emblemàtica de la seva comarca, després del cingle Major de Montsant. Des de la banda de la plana del Camp són la mateixa mola de Colldejou i la Miranda dues de les façanes paisatgístiques amb més força.

Per la seva estructura muntanyosa, la serra de Llaberia conté nombrosos miradors que permeten albirar àmplies perspectives del paisatge del sud de Catalunya. Destaca el cim culminant de Llaberia, la Miranda, que és accessible amb vehicle des del mateix poble de Llaberia per una pista. La Miranda ofereix vistes espectaculars sobre el Baix Camp, si bé la perspectiva cap al Priorat queda interferida pel mateix relleu de la Mola i pels contraforts de la serra d'en Jover. No obstant, alguns dels millors miradors només són accessibles a peu i per tant restringits a una part de la població: aquest és el cas de la

mola de Colldejou, amb vistes molt interessants tant cap a la plana litoral del Baix Camp com cap a la cubeta prioratina.

Les rutes a peu més rellevants de la unitat són quatre: La primera és la ruta circular que passa per la mola de Coldejou, esmentada anteriorment, i que surt de Colldejou pel GR-7 fins al coll del Guix, on agafa una variant del GR-7, ascendint en direcció nord cap al Portell de les Professons i la Mola de Colldejou (859 m)(GR-7-3), amb la seva característica silueta. Posteriorment de gaudir de la panoràmica sobre el Baix Camp i el Priorat, descendeix seguint el mateix GR, que torna a enllaçar amb el GR-7, per tornar a Colldejou. El GR-7 també creua la unitat d'est a oest.

Hi ha dues rutes que parteixen de Pratedip. Una és d'anada i tornada al puig de Cabrafiga (614 m), d'on a mesura que es puja es té l'horitzó de la serra de Llaberia pel nord-oest, i la mar Mediterrània pel sud-est; i una perspectiva a dalt de tot que abarca les muntanyes de Vandellòs, de Tivissa, la serra de la Mussara, o el Baix Camp i el cap de Salou. L'altre itinerari, és circular per les crestes de la Seda, transita per senders de petit recorregut per ambdós vessants del Mont-redon (863 m), i presenta vistes a la plana del Baix Camp per la vessant est, i al barranc de la Dòvia per l'oest, a part d'una gran perspectiva sobre la serra de Llaberia.

Per últim destaca la ruta per la muntanya Blanca, de menys altitud i que sovint passa inadvertida al costat del Mont-redon o el Cavall Bernat. El camí es pren des de la carretera de Pratedip a Colldejou, i puja fins al marge de la petita cinglera de la muntanya Blanca, d'on es tenen unes vistes inoblidables sobre la costa, el mar i el Camp de Tarragona.



Figura 13.6. Vista general del poble de Colldejou.



Figura 13.7. Les pinedes de pi blanc colonitzen les feixes abandonades i camuflen els murs de pedra seca i les barraques de pagès, elements característics del paisatge agrari tradicional.

Una ruta amb vehicle, també permet tenir una visió general de la unitat. Aquesta ruta pren el poble de Tivissa com a referència i passa per: la serra d'Almos, els Guiamets, Capçanes, Marçà, la Torre de Fontaubella, Colldejou, Pratedip, i tornaria a Tivissa. Donant un tom complet a la unitat. (TV-3031, camí de els Guiamets a Capçanes, TV-3002, TV-3001, T-322, camí de Pratedip a Colldejou, T-311, C-44)

### Riscos i impactes

Els incendis forestals són els principals impactes soferts a la unitat en dels darrers anys. La vegetació de les serres calcàries del sector sud s'ha cremat varies vegades en els darrers 30 anys.

Els incendis, en eliminar la coberta vegetal, no solament causen un impacte visual evident, sinó que a més propicien l'erosió del sòl i la dificultat cada cop més gran d'assolir altre cop la vegetació original. Aquest és un risc important al vessant marítim de les muntanyes de la serra de Llaberia.

La proliferació de centrals eòliques en indrets d'elevada fragilitat paisatgística pot transformar el paisatge degut a la introducció d'elements fins ara desconeguts en un entorn d'alta qualitat paisatgística, com és el cas de la central eòlica del Motarro, ja en funcionament.

Una altre impacte, tot i que localitzat a l'extrem sud-est de la unitat, és l'existència d'una línia elèctrica de molt alta tensió de 380 Kv, que travessa des de Vandellòs pel sud de Pratdip.

En relació amb les infraestructures de comunicació, les carreteres són estretes i ben integrades en el paisatge.

Com s'ha esmentat a l'apartat d'organització actual del paisatge a la Miranda de Llaberia hi ha un radar meteorològic, tot i que la seva incidència en el paisatge és mínima.

Les promocions urbanístiques no representen un impacte massa important. Les dues úniques que existeixen, la de les Planes del Rei i la de Santa Marina, totes dues al municipi de Pratdip, degut al temps que fa que es van construir estan relativament integrades en el paisatge.

En aquest sentit, cal destacar que la urbanització de les Planes del Rei, el desembre de 2009, va rebre una subvenció, en el marc de la Llei 3/2009, de 10 de març, de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics, per tal d'adequar els seus serveis.

Tampoc els petits nous creixements urbans dels nuclis de població han representat un impacte important en el paisatge, a excepció potser d'algun fragment del nucli de Pratdip o la remodelació de la Cooperativa de Capçanes, poc integrats en les façanes urbanes d'aquests dos nuclis. Per la resta, els nuclis mantenen l'estructura de poble tancat de carrers estrets, amb unes agradables façanes urbanes.

Tot i que les granges no són abundants en aquesta unitat, algunes d'elles estan poc integrades a l'entorn, i desmereixen la qualitat ambiental i del paisatge.

### Descripció de la possible evolució de la serra de Llaberia

És previsible que la dinàmica al es mantingui sense canvis substancials en els propers anys i que l'estancament demogràfic, el retrocés dels conreus i l'impacte dels incendis forestals continuïn essent els condicionants principals de la configuració del paisatge.

Malgrat això, les característiques del sector fan que no es plantegin d'entrada transformacions significatives derivades directament de l'activitat agrícola o d'altres activitats humanes. La possibilitat de transformacions significatives derivades de processos urbanístics sembla d'entrada força mitigada per la localització i les característiques dels nuclis de població en aquesta unitat de paisatge. Cal tenir en compte, a més, la proximitat de Falset o Mont-roig del Camp, amb més potencial de transformació i més facilitats per a la humanització en general. No obstant això, cal tenir en compte la inclusió en aquest àmbit dels nuclis de Capçanes, Pratdip i Colldejou, per la qual cosa caldrà vetllar especialment pel seu creixement qualitatiu. La mateixa consideració es pot fer en relació amb la proximitat als límits d'aquesta unitat de la Torre de Fontaubella, Marçà o Vandellòs.

En relació als incendis forestals, que han estat el principal agent transformador del paisatge de la serra de Llaberia, és previsible que segueixin reproduint-se a causa de les característiques pròpies del territori. Es calcula que aproximadament cada 15 anys se succeeix un gran incendi, com així ho demostren els dos darrers grans incendis (1981 i 1994).



Figura 13.8. El viaducte del ferrocarril a Capçanes salva el torrent de Fontaubella ja a la cua del pantà dels Guiamets. Els conreus de vinya instal·lats en les terrasses fluvials i les feixes esglaonades a banda i banda del curs d'aigua.

### AVALUACIÓ DEL PAISATGE

#### Avaluació d'amenaques i oportunitats

Amenaces:

- Els relleus de la serra de Llaberia són visibles des de contrades veïnes. Són referents visuals que han estat assumits per l'imaginari col·lectiu i qualsevol alteració d'aquests (incendis, infraestructures energètiques, etc) pot representar un fort impacte social.
- La circumval·lació viària de la serra de Llaberia està ben resolta i integrada en la majoria de trams excepte a les proximitats de l'Hospitalet de l'Infant, on la suma d'infraestructures trenca la connectivitat entre la muntanya i el litoral. Però la mobilitat per l'interior és més complicada per la complexitat orogràfica, fet que dificulta l'afectació de dinàmiques territorials derivades de l'existència d'una bona xarxa de mobilitat.

Oportunitats:

- L'estructura administrativa en la que es divideix el territori de la unitat juga un paper a priori negatiu: municipis petits, de tres comarques diferents –la continuïtat física de la zona no es correspon amb la divisió comarcal– i probablement de dues vegueries diferents. Ara bé, els municipis integrats dins l'EIN Serra de Llaberia-Tivissa-Vandellòs han fet un pas endavant en la gestió d'aquest espai en saber treballar en xarxa constituint-se com a consorci. Aquest fet ha de permetre gestionar millor tant l'espai com els recursos que cada ajuntament a títol individual hi aporta.
- La variabilitat paisatgística, configurada per un relleu complicat i per una extensa coberta vegetal, són un reclam per a la contemplació, malgrat que no hi hagi una tradició literària que hagi donat a conèixer aquestes contrades.

- Les figures de protecció dels espais naturals han de permetre que aquest espai mantingui les dinàmiques positives de conservació de la flora i fauna, conjuntament amb un desenvolupament local que freni el despoblament i abandó d'aquestes terres.
- La configuració muntanyosa permet obtenir, de manera més o menys accessible, panoràmiques de les unitats perifèriques de gran valor escènic.



Figura 13.9. Vista panoràmica de la muntanya Blanca a Llaberia.



## PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE

### Objectius de Qualitat Paisatgística

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els objectius de qualitat paisatgística definits per a tot l'àmbit territorial del Camp de Tarragona continguts en el capítol 12 del la present memòria (volum 1).

#### OQP13.1

Un paisatge rural ben gestionat amb uns nuclis de població i uns espais agrícoles de les valls i replans interiors que mantinguin el seu caràcter tradicional.

#### OQP13.2

Un paisatge de muntanya que mantingui el seu valor estètic i identitari com a fons escènic de la vessant oriental del Camp.

#### OQP13.3

Un patrimoni construït de valor històric que mantingui el seu caràcter representatiu de l'antiga colonització d'aquest territori. Els principals exponents d'aquest patrimoni són el poble abandonat de Remullà, masos, camins empedrats, murs de pedra seca a les solanes...

#### OQP13.4

Uns nuclis de població petits i rurals, Prasdip, Colldejou, i Capçanes, ben planificats i amb un creixement que sigui respectuós amb els elements identitaris de l'arquitectura de muntanya.

#### OQP13.5

Un paisatge forestal dens i continu dels sectors orientals i meridionals de la unitat ben gestionat i planificat correctament amb l'objectiu d'evitar incendis forestals de grans dimensions. Aquest paisatge forestal ha estat afectat per grans incendis forestals, vinculats a episodis de vents de mestral, que s'estenen amb facilitat degut a la continuïtat de les masses forestals.

#### OQP13.6

Un paisatge de cingles i codines de la serra de Llaberia que mantingui el seu caràcter agrest i tranquil.

#### **Àrees amb valors especials a protegir**

- Paisatge de cingles i codines de la serra de Llaberia (les Moles, les Crestes de la Seda, el Montredon, el Cavall Bernat, la Miranda, la serra d'en Jover, l'Enderrocada, el Portadeix, el Montalt) i la mola de Colldejou. Pels seus valors ecològics, estètics i simbòlics-identitaris, s'han de preservar d'actuacions agressives i valoritzar-los.

#### **Àrees de foment de la gestió**

- Masses forestals que ocupen la pràctica totalitat de la unitat. Compatibilitzar la gestió forestal amb la preservació dels valors ecològics i/o estètics, així com emprant mesures per a la reducció del risc d'incendis forestals, especialment en aquelles que no gaudeixen de cap figura de protecció, com el Puig de Cabrafiga i els seus voltants, i el serrat de la Gallina Cega. Mantenir la gestió pública del forest Terres Noves (Mont-roig del Camp).
- Mosaics agroforestals de conreus d'avellaner i bosquines de pi blanc i brolles mediterrànies existents al corredor Colldejou-Prasdip-Santa Marina, que actuen com a zona de transició paisatgística vers les extenses masses forestals del seu voltant, a la vegada que introdueixen elements de variabilitat paisatgística, de biodiversitat i de discontinuïtat enfront els incendis forestals.
- Miradors paisatgístics de la Miranda de Llaberia i la mola de Colldejou, conservant-los i millorant-los per les perspectives panoràmiques que ofereixen sobre àmplies extensions de territori i paisatges diversos tant de la pròpia unitat com de la plana del Camp i del Priorat.
- Nuclis rurals de Capçanes, Colldejou i Prasdip. Si s'escau, restaurar-los, mantenint-ne l'aspecte compacte, i integrant les noves construccions el paisatge preexistent.
- Urbanitzacions aïllades de Les Planes del Rei i Santa Marina, promovent plans de regulació de la tipologia i l'aspecte estètic de les edificacions i zones verdes, i mantenint-ne l'extensió actual.

#### Àrees susceptibles d'accions d'ordenació

- Senyalitzar els recorreguts d'interès o itineraris paisatgístics als punts de principi i final:
  - a) Tivissa- els Guiamets- Marçà- Colldejou
  - b) Colldejou- Prasdip- Tivissa